

LA FILOSOFIA DE L'EXISTÈNCIA DE JASPERS

Francesc GOMÀ i MUSTÉ

Catedràtic de Filosofia de la Universitat de Barcelona

El corrent filosòfic que designem comunament amb el mot *existencialisme* i que fou notori, sobretot, entre els anys trenta i seixanta del present segle [20è], tingué com a figura principal Martin Heidegger.

Però, des de molt aviat, foren inclosos el grup altres filòsofs com Jaspers, Marcel, Sartre, Merleau-Ponty i alguns més.

Llurs doctrines coincidien en:

- a) Destacar que la manera de ser de l'home, la nostra existència, és radicalment diferent de la classe de realitat de les coses que tenim al davant, els objectes.
- b) Propugnar que l'existència humana és tan singular i lliure que cadascú, al llarg de la seva vida i fins a la mort, es fa ell mateix tal com és.
- c) Accentuar la importància dels factors extraracionals (estats d'ànim, sentiments, pulsions, etc.) en la constitució del propi subjecte.

A Alemanya, l'existencialisme es polaritzà entorn de les dues personalitats esmentades fa ben poc. Martin Heidegger i Karl Jaspers. Contemporanis (Jaspers era cinc anys més gran —nasqué el 1883 i morí el 1969), foren oposats en moltes coses. Jaspers era d'Oldenburg, al nord d'Alemanya, estudià medicina —el seu llibre de Psicopatologia general li donà un gran prestigi—, es va casar amb una jueva, fou perseguit pels nazis i defensà sempre les idees de l'universalisme liberal.

La filosofia de l'existència de Jaspers, centrada en la seva obra *Filosofia*, publicada el 1932, està constantment referida a Kierkegaard i a Nietzsche, pensadors de "l'excepció", i contraposats a l'idealisme alemany del segle XIX, especialment a Hegel.

Si bé és cert que la raó, facultat definitòria de l'home, és quelcom comú que ens permet d'entendre'ns i de participar en un mateix pensament occidental, això no vol pas dir, segons Jaspers, que cadascú de nosaltres sigui, només, portaveu impersonal de la raó general, com si en l'acte de pensar desaparegués la personalitat pròpia.

Jaspers, seguint Kierkegaard, defensa que l'exercici de la raó, el "pensar subjectiu", és una activitat viva que manifesta i, a la vegada, compromet el qui pensa: és la llum interior que acompanya el procés d'anar-nos fent, no només el testimoni, sinó el conseller arrelat en el nucli mateix de la intimitat i que es constitueix més ençà dels objectes de la vida quotidiana.

Però, com que prenem el saber científic per model del coneixement, tendim a creure que la raó humana és només el conjunt sistemàtic de proposicions que en diem ciència: la matemàtica, la física, la biologia, etc. Les ciències resulten de l'enfrontament dels estudiosos als objectes prèviament ordenats i esquematitzats, segons categories formals i matemàtiques, que es poden presentar com a temes d'una experiència possible i sempre al servei i en funció d'un propòsit: dominar la natura i aprofitar-nos de les seves forces.

La filosofia, en canvi, té altres ambicions: vol arribar a conèixer el nucli radical del propi subjecte que pensa: «l'existència» –la qual no és mai una dada objectiva, sinó l'origen primigeni (*Ursprung*) a partir del qual cadascú pensa i procedeix.

El pensament de Jaspers aspira, també, a anar més enllà de les síntesis, a vegades fantioses, que proposen els científics per a representar el conjunt total dels objectes, el nostre món, el cosmos. En altres mots, si transcendim el tot, realment o possiblement donat, arribem a l'ésser, condició última i que ho inclou o encercla tot i que, per això mateix, Jaspers anomena l'Encerclador (*das Umgreifende*).

La part central de la seva extensa obra *Filosofia* està dedicada a «l'aclariment» de l'existència. Jaspers empra aquest mot, "aclariment – *Erhellung*" per fer notar que la reflexió no és el camí adequat per a conèixer la pròpia existència.

Els homes despleguem el curs de la nostra vida, sempre, en una determinada situació on intercanviem forces i possibilitats amb l'ambient. L'equilibri es perd i es restableix.

A vegades, però, els éssers humans afrontem unes situacions peculiars, rigorosament insuperables i que ens envolten com un mur. No hi ha remei; topem amb elles. Són les situacions-límit, que, precisament per ser-ho, revelen les possibilitats i les fronteres de l'existència i així ens la fan conèixer.

La primera és, precisament, el caràcter *històric, concret* de la pròpia vida: sempre estem, inevitablement, en una situació. No podem deixar de ser testimonis parcials d'esdeveniments particulars.

Les altres situacions-límit són: la mort, el sofriment, la lluita i la culpa.

Per tal que el fet natural de la mort, o sigui la terminació de l'existència del vivent, es transformi en una situació-límit, cal que el subjecte moral l'assumeixi, és a dir, accepti amb angoixa l'inevitable aïllament final que li espera. Dues experiències ens hi poden preparar: la mort d'una persona estimada, on la fidelitat ens fa veure la perduració indubtable del que ens ha deixat, i l'acceptació d'un fort sacrifici, experiència que trenca la seqüència comuna del temps.

El sofriment és la revelació del factor d'adversitat que va unit a la nostra existència. Sense el sofriment l'existència seria una pura somnolència: en la nostra finitud, el sofriment ens estimula per anar endavant, fomentant la solidaritat humana i fent enyorar la Transcendència.

La tercera situació-límit és la lluita. Els humans lluitem sempre, encara que de maneres diferents. En l'amor hi ha lluita, el combat amorós, penyora de la supervivència de l'individu. Singularment lluitem per ser autènticament el que som, i lluitem per a guanyar a pols el nostre dret i la nostra felicitat.

Per fi, la falta o la culpa és la situació-límit que fonamenta la vida moral. Les nostres faltes, les nostres mancances, decideixen la nostra manera de ser. Per molt que vulguem obrar bé, ferim sempre: als altres o bé a nosaltres mateixos. Les nostres decisions inevitables són parcials, a la vegada limitades i injustes: la nostra llibertat és radicalment culpable.

Les situacions-límit, precisament perquè ens fan conèixer l'existència, contribueixen decisivament a la formació de la mateixa. Amb el temps, Jaspers accentuà el paper de la comunicació humana en la constitució de la pròpia personalitat. La forma més alta de comunicació és la que ell anomena "comunicació existencial", que és el reconeixement actiu de la dignitat de l'altre i la disponibilitat per aconseguir que la seva personalitat arribi a plenitud.

La llibertat, segons Jaspers, l'atribut definitori de l'existència humana, es fa palesa i s'actualitza, principalment, en la comunicació existencial.

**Publicat a "Ateneu – Revista de Cultura",
segona època, n°8, novembre 1993 p.7**